

Somogy Megyei Múzeum
NA-2011.
Néprajzi anyag

--	--	--	--

Somogy Megyei Múzeum
NA-2011.
Néprajzi anyag

GYŰJTŐ: KISS JÓZSEF	
GYŰJTÉS IDŐJE: 1989.	
TART.: NÉPI GYŰJTEMÉNYEK, TOVÁBBÁ BALSZÁRIS SZOKÁSOK, HÍSDOLMÉK	
FÖLDRAJZI MŰLTATO: KUTAS, KISBÁJOM, SLABAS, BELEG	
SZÁM MŰLTATO:	XX XXI.
LECTA'ROZÁS:	

28 31. lap

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Somogy megyei Múzeumok Igazgatósága
Néprajzi Osztálya
Dr. Winkler Ferenc osztályvezető urnak

K a p o s v á r .

Egy év ismét eltelt. Bár elég sokat betegeskedtem az utóbbi időben, ha jobban éreztem magamat, igyekeztem úgy elfoglalni, hogy készüljek az 1989.évi pályázatra.

Most, hogy ez a kis munkám ismét elkészült, elküldöm 2 példányban azzal a kéréssel, hogy azt a szokásosak szerint elbírálni sziveskedjenek.

Szivességüket köszönöm és maradok továbbra is

Pécs, 1989 augusztus 15.

Őszinte tisztelettel:

Kiss József

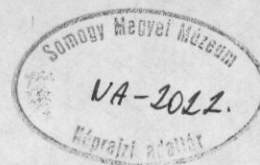
Kiss József

ny.ált.isk.igazgató.

P é c s

Szamuely Tibor u. 1/B.I.6.
7633

P.:.....

S Z E M É L Y I L A P

a XXXVII. Országos Néprajzi és Nyelvjárési Gyűjtőpályázatra beküldött

pályamunkához

A pályázó neve és foglalkozása: / tanulóknál osztálya is / Kiss József
ny.ált.isk.igazgató.

A beküldött pályamunka címe: Népi gyógyászat, továbbá babonás szoká -
sok és hiedelmek.

A gyűjés helye / helység, megye /, ideje és egyéb körülményei: Nagyon
sokat nagyszüleimtől, szüleimtől és rokonságomtól. De sok feljegyzést
készítettem Kutas, Kisbajom, Szabás és Beleg községekben is, ahol 1936
és 1977 között éltem mint tanító és ált.isk.igazgató. Évente meg szok-
tam látogatni ezeket a községeket és meglévő jegyzeteimet ilyenkor ki-
egészítettem.

A pályamunkában felhasznált irodalmi forrásmunkák: Forrásmunkát nem
használtam.

Részt vett-e a pályamunka valamilyen más / tudományos, diákköri, diák-
napi, iskolai / pályázaton? Ha igen, milyen eredménnyel?

Más pályázaton nem vettem részt.

A pályázó további tervei: Egy somogyi község keresztnevének változá-
sai a múlt században. Ezenkívül kérdőíves feldolgozások.

Milyen központilag szervezett kérdőíves adatgyűjtésben vett részt a
folyó évben?

Nem vettem részt.

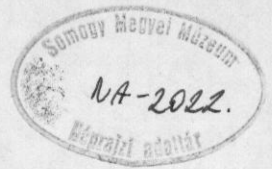
Kelt Pécs, 1989 július, augusztus.

Kiss József

Aláírás: Kiss József

Pontos cím: 7633 Pécs .

Szamuely T. u. 1/B.I.6.

Népi gyógyászat, továbbá babonás szokások

és hiedelmek

Összegyűjtötte és lejegyezte:

Kiss József

Kiss József
ny.ált.isk.igazgató.

P É C S

Szamuely Tibor u. 1/B.I.6.

7 6 3 3

Népi gyógyászat, továbbá babonás szokások

és hiedelmek

Életem nagyobbik részét falun éltem le. Már gyermekkoromban is ott sündörögtem az öregek körül és nemegyszer nyitott füllel, tárt szájjal hallgattam és figyeltem mindazt, amiről beszélgettek. Aztán azt is megfigyeltem, hogy mit, mikor és hogyan csinálnak. Mert másról beszélgettek a férfiak és másról az asszonyok. De még abban is különbségek voltak, hogy a beszélgetők milyen koruk voltak. A fiatalabbak tiszteletben tartották az idősektől hallottakat, látottakat és nem volt szokásban az ellentmondás, a vitakozás még akkor sem, ha egyes hallottakkal, cselekedetekkel nem értettek egyet. Legfeljebb akkor beszélgettek egyes dolgokról, ha egykoruk voltak együtt.

Nagyon jól emlékszem arra, hogy nagyanyám és a vele egykoruk elmondásával még szüleim sem értettek egyet. Ezt ugyan előttünk, gyermekek előtt nem hangoztatták, de valahogy éreztük. Ennek ellenére mi nagy figyelemmel hallgattunk meg mindent. Legfeljebb mint gyermekek, azért magunk között is beszélgettünk a hallottakról, látottakról.

Valahogy a hallottak, látottak megmaradtak emlékezetemben. Aztán ha a rokonságomból még élőkkel, főleg unokatestvéreimmel - ők is már túl vannak a hetvenedik életévükön - beszélgettünk azokról, amiket a nagyszülőktől, rokonoktól, idősebbektől hallottunk és láttunk annak idején. Ezenkívül volt egy szokásom, hogy a hallottakat, látottakat feljegyeztem füzetekbe. Mennyivel többet tud-

nék ma írni a cimbeliről, ha a háboru idején ezek a füzetek el nem veszték volna. Igaz az is, hogy annak idején nem gondoltam arra, hogy ezeket összefoglalóan majd lejegyezzem. Csak a második világháboru után kezdtem egyes dolgokat ismét leírni és az utóbbi években kiegészíteni.

Ez alkalommal a cimbeliek szerint igyekszem csoportosítani azokat, miket évek során leírtam vagy éppen azokra visszaemlékezem. Néha feleségetől is kérdezek egyet s mást, meg még azoktól, kik még tudnak mondani valamit, kiegészítésül.

Igy először a népi gyógyászattal kapcsolatban szedem sorba a még bennem lévőket és a lejegyzetteket.

Milyen népi gyógymódokat alkalmaztak a gyermekeknél ?

Csecsemőknél, ha erős székrekedésük volt, megtisztított és alaposan megmosott, vékony petrezselyem gyökérrel piszkálták meg a csecsemő végbelét, hogy meginduljon a székelés. Emlékezetem szerint ez eredménnyel járt.

Ha a gyermeknek fájt a füle, akkor a falusi házaknál a csepréptetőn lévő ugynevezett kövirózsát törték meg, annak levét fehér tiszta ruhán át felfogták és ezt csöpögtették a fájós fülbe és azt mondták, hogy ettől elmulik a fülfájás.

Hasonlóan tettek, csak kövirózsa helyett néha sárgarépát reszletek le és annak a levét csepegtették a fájós fülbe.

Ha télen, csuszkálás közben, megfagyott a gyermek lábujja, akkor azt szarvasfaggyuval kengették. Igyekeztek vadászoktól - gyakorta " rapsicoktól ", orvvadászoktól - szarvasfaggyut szerezni, melyet hideg helyen tartottak, hogy adott esetekben fel le -

hessen használni. Valóban volt eredménye a fagyott testrészek szarvasfaggyuval való bekenésének.

Ha a gyermeknek ősszel szorulása volt, sok mustot itattak vele. Ez nemcsak megindította a szorulást, hanem gyakorta hasmenést is okozott. Eléggé vigyázni kellett ennek itatásával.

Ha a gyermeknek ősszel hasmenése volt, amikor már erősen kéült a kökény - megcsipte a dér -, ezt etettek vele. Legtöbb esetben megszüntette a hasmenést.

Amelyik falu határában, elsősorban a legelőkön, volt vadkörte vagy vadalmafa és amikor már érett, akkor felszedték és hazavitték. Nyersen nem nagyon fogyasztották, mert nagyon savanyu volt. Ezt polyva közé tették, ahol tovább érett, puhult és amikor már olyan volt, megették. Ecetet is csináltak belőle, mely jóízű volt, amit ételek izesítésére használtak. Az így készített ecet is megátolta a hasmenést. De ha valakinek megrándult a lába vagy a keze, ilyen ecetes vizesruhával borogatták.

Tavasszal a nyirfát megfúrták és az abból kifolyó nedvet felfogták. A nyirfa leve kissé édeskés, kesernyés volt, amit elsősorban a gyermekek fogyasztottak szívesen, de a felnőttek is itták. Azt tartották, hogy a nyirfa leve jó gyormorrontás ellen.

A tojást kisgyermeknek csak lágyan megfőzve adták, mert azt tartották, hogy a keményre főtt tojás a gyermekeknél hasfájást okoz.

Felnőtteknél:

Ha valakinek fájt a foga, akkor a fájós fogra pipából kivett maradékot, az ugynevezett bagót vagy szutykot tették azt állítva,

hogy ez kiállítja a fájást. Utólag rá gondolva, gusztustalansága mellett nagyon egészségtelen is volt.

Ugyancsak fájós fogra pálinkás vattát is tettek. Ez legtöbbször elzsibbasztotta a fogínyt, de nem volt megfelelő gyógyszer. Ha többször megismételték egymás után, akkor az erős pálinka felmarta a fogínyt, néha még nagyobb bajt okozott és sebet a fogínyen.

Igen káros volt és sok esetben még erős fertőzést is, amikor a sebre pálinkát, vagy vagy pókhálót tettek. Nemegyszer vérmérgezést is okozott.

Ha valaki mezitláb járt és valamiképpen leütötte a körmét, akkor azt lepisilték. Azt mondták, hogy az fertőtleníti a sebet és hamar begyógyul.

Legnagyobb kárt azok tették, akik a rosszul alvó gyermekkel megédesített mákgubó főzetet itattak. Sajnos, sokan nem ismerték ennek mérhetetlen káros voltát és sok gyermekkel itatták a mákgubó főzetet.

Azt tartották, hogy a frissen kisült, meleg kenyeret nem jó fogyasztani, mert gyomorfájást okoz.

Gyűjtötték a székfűvet - kamillát -, megfázáskor annak főzetét, teaként itatták vagy itták mézesen, mert az gyógyulást hozott. De ha valakinek sebes volt a keze vagy a lába, kamilla főzettel mosogatták. Ez gyógyította a sebeket. Ilyen teával torokfájás esetén gargalizáltak is.

Ránduláskor lábra vagy kézre ecetes vizes ruhát tettek borogatásként. Ugy tartották, hogy a gyümölcs vagy borecetes vizes ru-

ha sokkal jobb, mint a közönséges ecetes vizes ruha.

A disznó sebes részébe, ha beleesett a kukac, ugynevezett büdös olajjal kenték be ludtollal, de előtte a kukacokat kipiszkálták. Így a seb gyorsabban begyógyult. Főleg a kocák nemi szervébe szokott a kukac beleesni - kék dongó légy beköpte - és ez elég gyakorta előfordult.

Az anyarozsot csplés alkalmával összeszedték, majd összetörték és sebre tették, főleg akkor, ha a seb vérzett, mert ez a vérzést elállította.

A tölgyfa makkját megszáritották, mozsárban megtörték, de előtte megpörkölték és kávéfőztek belőle. Hogy nagyon keserű ne legyen, édesítették. A hasmenést elállította.

Ha valakinek erős fejfájása volt, vagy a nyaka, háta fájt, akkor piócát raktak rá, mely teleszívta magát vérrel és akkor onnan lefordult. Piócát annak idején a patikákban is lehetett vásárolni.

Azt tartották, hogyha a kisgyermeknek mozog a fogá, azt nem kell orvosnak kihuzni. Jobb, ha vékony madzagot kötnek a mozgó fogra és a madzag másik végét az ajtókilincsre. Aztán hirtelen becsapták az ajtót, a fogra kötött madzag kirántotta a fogat. Bizony sokszor rosszul rántotta ki és elég nagy seb keletkezett a kirántott fog helyén, ami sokára gyógyult be. Az is előfordult, hogy az alatta lévő és növekvő fog ferdén nőtt ki, ami nagyon csunya volt.

Azt tartották, hogy a kissé erős, piros, házilag tört paprikával és sóval összegyurták a turót és felfüstölték, azt megtették, mert étvágytalanság ellen nagyon jónak bizonyult, de az emésztést is elősegítette.

Babonás szokások:

A lányos asszonyok azt tartották, ha a lányukat férjhez a -
karták adni, akkor egy nagyon piciny " pöntő " madzagot kell po-
gácsába sütni és ezt az udvarló legénnyel megetetni, ebben az e -
setben a legény hamarosan megkéri a leány kezét.

Olyan gyermekkel, aki éjszakánként bepisilt, sőt vitettek a
szomszédba, akkor elmaradt a gyermek éjszakai bepisilése.

Aki ujévkor meg tudta huzni a malac farkát, azt abban az év-
ben nagy szerencse érte.

Luca napkor -december 13-án - a gyermekek egy darab vágott
fát vettek magukhoz és végigjárták az ismerősöket, rokonokat és
elmondatták a kotyolás mondókát ilyenformán: " Kity-koty kettő,
galagonya kettő, nekem is van kettő. Akkora csöcse lögyön a kend-
tők lányának, mint a bugyogós korsó. Annyi csibéjük lögyön, mint
az égön a csillag. Akkor szalonnája lögyön a kendtők megölt
disznajuknak, mint a kocsioldal. Olyan hosszú kóbászt tőccsenek,
hogy körül löhessön vele keríteni az udvarukat. Akkor lögyön a
disznójuk sunkája, hogy két embör tuggya főemelni. Kity-koty ket-
tő, gelegonya kettő, neköm is van kettő.

Luca napján elkezdték csinálni a Luvaszékét. Minden darab -
jának másféle fából kellett lenni és karácsony szombatjára készen
kellett lenni. Aztán éjfélnélkor, amikor az éjféli mise volt, ki kel-
lett vinni a keresztuttra, és ott ráállni. Aki ezt megtette, az
meglátta a boszorkányokat. Szólni nem volt szabad, mert az bajt
hozott a családra.

Szilveszterkor szokásban volt az ugynevezett " tollas " po-
gácsa sütése. Pogácsát készítették és mindegyikbe egy kis tollat

tűztek. Mindenki megjegyezte, hogy melyik pogácsa kié. Akinek a pogácsáján a toll megpörkölt, az a következő esztendőben sokat betegeskedett. Aki^é pedig teljesen megégett, úgy tartották, hogy az a következő évben meghal. Ezért sokan féltek megnézni a kisült pogácsákat. A fiatalok nem hittek ebben a babonában.

Karácsony napját megelőző este - karácsony szombatján - a lószerszámot levették a szegről és az asztal alá tették. De oda tették a bőrből készült tarisznyát is, mert azt tartották, ha bőr lóg a szegen, akkor a következő évben a jószág elhullik és annak a bőrét is szegre lehet akasztani.

Karácsony este buzát, roszt, árpát, zabot, kukoricát és egyéb apró magvakat összekeverték és beletették egy szakajtóba. Ebből mindennap egy marékkal kiszórtak a baromfiaknak. Azt mondták, hogyha a baromfiak ezt a kiszórt keveréket megeszik, akkor bőven lesz majd tojás a következő esztendőben.

De összekötöttek egy-egy^s cömó szénát és szalmát. Azt is az asztal alá tették és a jószágnak naponta adtak belőle. Azt mondták, hogyha abból eszik a jószág, akkor egész éven át egészséges lesz, betegség vagy elhullás elkerüli.

Ha a gyermek beteg volt, akkor szenes vizet - szemvizet - készítették. Parazsat hideg vízbe dobtak és ebből a vízből itattak a gyermekkel, ezenkívül meg is mosdatták ezzel a vízzel. Ha páráss a vízben maradt és nem jött fel a tetejére, akkor biztosan állították, hogy a gyermeket valamelyik rossz asszony, megrontotta. Bizony elkezdtek találgatni, hogy vajjon ki lehetett a megrontó.

Luca napján nem volt szabad^{ar} varrni, mert aki ezt tette, az

bevarrta a tyukok tojóját és ezután nem tojtak.

Azt mondták, hogy pénteki napon nem szabad munkát kezdeni, mert ez nem hoz szerencsét. Félttek attól is, hogy aki pénteken kezd el dolgozni, azt baleset éri.

Ugy tartották, hogyha valaki reggel felébred, bal lábbal ne szálljon le az ágyról, mert azon a napon xx nem lesz szerencséje.

Lakodalom alkalmával vacsorakor a menyasszony és a vőlegény egy tányérből evett. Ha ezt tették, akkor nem volt az új pár között veszekedés és főleg az volt hihető, hogy később nem válnak el.

Villámláskor és dörgéskor le kellett a földre feküdni és ott meghempergőzni. Aki ezt megtette, az számíthatott arra, hogy nem éri sem őt, sem házat villámcsapás.

Ha a lakásban a tükör eltört, akkor a házat és a családot szerencsétlenség érte. Ha volt a családban eladó lány, az nem egy hamar ment férjhez, mert a kérők elmaradtak.

Dörgés és villámláskor fejszét, baltát dobtak ki az udvarra, hogy a villám bele ne csapjon az épületbe.

Ha fekete macska szaladt át előttük az uton, akkor várni kellett, míg valaki más elmegy mellettük, különben a fekete macska átszaladása szerencsétlenséget jelentett.

Szentgyörgy-napkor jól kilevelezett nyirfaágat kötöttek a tehének szarva közé, mert azt tartották, hogy ekkor jó tejelő lesz a tehén egész éven át.

A fejőkét Szentgyörgynap előtti estén kitették a mesgyére. Éjszaka ameddig a harmat belepte, addig adta tele a tehén jó zsíros tejjel és a tejesfazékban jó négy ujjnyi vastag tejfől képződött.

A véres tejet még a sertéseknek sem volt szabad odaadni, mert úgy tartották, hogyha ezt megeszik a sertések, akkor megbetegszenek tőle.

Ha lámpagyújtás után elpattant a lámpaüveg, azt mondták, hogy szerencsétlenség éri a házat.

Karácsonyt megelőző estén sült tököt szoktak enni. Az mondták, hogy aki azt eszik, az nem lesz a következő évben torokfájós. Aki nem termelt, még a piacon is megvette.

Ha azt hallották, hogy kara reggel csörög a szarka, akkor azon a napon vendég érkezésére lehetett számítani. Már így is készültek, hogy a vendéget étellel, itallal meg tudják kínálni.

Ujévkor lencsét szoktak főzni, mert a lencse evése azt jelentette, hogy gazdagodást hoz abban az évben. A maradékot pedig a jószággal - baromfiakkal, sertésekkel - etették meg, mert ez is hozzájárult a gazdagodáshoz.

Ha valaki az uton törött lópatkót talált, azt felvette, hazavitte és megőrizte, mert az szerencsét hozott a házra. Némelyek fel is szegezték az istálló vagy a pajta ajtajára.

Ha valakinek viszkedett a tenyere, erre azt mondták, hogy pénz áll a házhoz. Faluhelyen lesték is a postást, hogy mikor jön és még meg is kérdezték, hogy hozott-e valamit? A postás is ismerte ezt a szokást, mert visszakérdezte, hogy talán pénzt vár?

Temetés alkalmával a temetőből hazamenőnek nem volt szabad hátranézni, mert úgy hitték, hogy akkor a halott lelke éjszakánként hazajár.

Haldokló mellett nem volt szabad sirni, mert akkor a haldoklót viisszasírták és az illető utána nagyon keserves kinok között, nagy szenvedés közben halt meg.

Ha valaki nagyon beteg volt és gyakorta lekészült a földre, úgy mondták, hogy nem sok van neki vissza, hamarosan meg fog halni.

Ha nagyon csunya felhő jött és jégesőre lehetett számítani, akkor harangoztak, mert azt tartották, hogy a harangszó szétoszlatja a jégfelhőket.

Vadásznak, halásznak nem volt szabad szerencsét kívánni, mert akkor az illetőnek nem volt szerencséje, sem vadat, sem halat nem fogott. Ha valaki szerencsét kívánt, haragudtak is érte.

Ugy tartották, hogyha valaki először alszik egy szobában, akkor meg kell számolni a szoba sarkait és amit álmodik, az be fog teljesülni.

Gombot csak levetett ruhára volt szabad felvarrni, mert ha az illetőn lévő ruhára varták fel, akkor nem volt szerencséje hosszú ideig.

Tűt nem volt szabad sohasem senkinek örökbe odaadni, mert az haragot jelentett.

Szokásban volt, hogy farsang utolsó keddjén fánkot sütöttek és a farsangoló gyermekeknek is ezt adtak. De ezzel kínálták meg azt, aki ezen a napon a családhoz látogatóba ment. Ezért már jó korán megsütötték a fánkot.

Ha az eresz alá a fecske fészket rakott, azt nem volt szabad levérni, mert akkor a villám belacsapott a házba vagy valamelyik melléképületbe, széna vagy szalmakazalba.

Ha valakinek viszkedett a jobb szeme, az örömet jelentett, ha pedig a bal, akkor az bánatot jelentett. Ezt el is mondták egymásnak a családon belül.

Ha utazás alkalmával valamit otthon felejtettek, nem volt szabad érte visszamenni, mert ez szerencsétlenséget jelentett volna.

Ujév napján nem volt szabad pénzt kidáni, mert akkor sok kiadásra lehetett számítani abban az évben. Éppen ezért még az újévet köszöntő gyermekeknek sem pénzt adtak, hanem aszalt gyümölcsöt vagy süteményt.

Ha valaki először kéményseprővel találkozott, meg kellett fogni a kabát gombját, mert akkor szerencsére lehetett számítani.

Ha az utcán járó akár emberi, akár állati ürülékbe lépett, - főleg ha kora reggel volt - az szerencsét hozott neki azon a napon.

Aki - főleg a gyermekek - nem tanulták meg előző nap a leckéjüket, éjszakára a könyvet a vákosuk alá tették és úgy aludtak. Ugy tartották, hogy ebben az esetben a megtanulandó lecke éjszaka a fejébe megy és majd jól felel, ha felszólítják az iskolában.

Ujévkor nem volt szabad baromfihúst enni, mert az kikaparta a szerencsét a házból.

Ujévkor disznóhúst kellett enni, mert a disznó beturta a sze-

szerencsét a házba.

Szentgyörgynapkor, amikor a jószágkihajtás volt, tojást szoktak ajándékozni a pásztoroknak, mert a tojás-adás termékenységet jelentett és hitték, hogy bőven lesz a kihajtott állatoknak szaporulata. Főleg sok malacra, bárányra számítottak.

Friss borjazáskor a kifejt tehén tejet megmelegítették, ami összement. Ez volt a főcstej, amit gyermekeknek adtak enni. Ugy emlegették, hogy akkor a tehének bőven adtak tejet és a kifejt tej jó zsiros lesz, bőven lesz a tejesfazékban letett tejen tejföl.

Karácsony szombatján este a vadászok puskával a levegőbe lövöldöztek, ostorral a pásztorok durrogtattak, a gyermekek kolumpokat és csöngőket ráztak végig az utcákon. Azt tartották, hogy ezzel az állatoktól elriasztották a rossz szellemeket és nem betegednek meg az állatok.

Lakodalom alkalmával, amikor a vacsora kezdődött, a menyasszony hirtelen ráborította a fátylat az új férj fejére. Ugy emlegették, hogy ebben az esetben majd az " asszony lesz " az ur a házban.

Ha valaki megbetegedett a családban, arra gondoltak, hogy rontás érte. Ezért keresték a rontást tevőt és felvették a " lábnyomát ", azt elvitték a javósasszonyhoz, aki igyekezett kideríteni, hogy ki volt a megrontó.

Keresztelőre vitt kisgyermekhez a keresztelés előtt, amikor vitték a kisbabát a templomba, nem volt szabad szólni, mivel a csecsemő még nem tudott beszélni. Azt hitték, hogyha szólnak hozzá és mivel nem tud válaszolni, akkor néma lesz a gyermek.

Az udvarló legénynek igyekeztek egy kis haját levágni és azt jól eltenni. Akkor arra lehetett számítani, hogy hamarosan vőlegény lesz belőle.

Szüret után az ujborból, az üvegből a földre kellett egy keveset loccsantani, mert a föld adta a termést. Ebből valamennyit vissza kellett adni. Ugyanis ha ezt megtették, akkor a következő esztendőben is jó szüretre lehetett számítani.

Faluhelyen sokat beszéltek a boszorkányokról, főleg az idősebb asszonyok. Azonban a férfiak nem hittek benne, bolondságnak tartották. Ki is nevették azokat, akik ebben hittek.

Ahol a lidércfény - mocsárgáz - megjelent, azt mondták, hogy ott a földben kincs van elrejtve. Néha - legtöbbször titokban - még ástak is kincs után kutatva. Természetesen minden eredmény nélkül.

Ha nagy vihar jött, azt vélték látni, hogy abban van a garabonciás diák, aki lobogó, körgallérszerű ruhát visel. Ha valamelyik házba betért és a háziaktól tejet kért, adni kellett neki, nehogy bajt hozzon a házra. Ha a garabonciás diák a tejet megkapta, milyen hirtelen jött, úgy el is tűnt.

Ahol a földben kincseket vélték elrejtve, úgy gondolták, hogy a földben lévő kincseket hatalmas sárkányok őrzik, kiktől féltek az emberek, főleg a gyermekek.

Amelyik gyermek foggal vagy több ujjal született, azt "váltott" gyerekek tartották, akit a boszorkányok születése után elcseréltek.

Hogyha ősszel a varjak - kányáknak is nevezték őket - csoportosan keringtek a levegőben és nagyon hangosak voltak, azt tar-

tották, hogy hamarosan havazás lesz.

Amikor esett az eső, de másik oldalon sütött a nap és szivárványt láttak az égbolton, úgy tartották, hogy veri az ördög a feleségét.

Ugyancsak ha esett az eső és sok giliszta bujt elő a földből, sok esőre lehetett számítani.

Ha feketekávét főztek, annak a "zaccából" némelyik öreg asszony jósolni szokott. Egyesek elhitték, de a fiatalabbak már nem, hanem nevettek rajta.

Ha a viaszt felolvasztották és hideg vízbe öntötték, az különböző alakzatot vett fel, ebből is jósolni szoktak. Főleg az eladó lányok hittek az ilyen jóslásokban.

H i e d e l m e k

Ugy emlegették, hogyha fecske repül át a tehén hasa alatt, akkor véres lesz a tej. Ezt egyesek rontásnak is hitték, melyet valamelyik boszorkány vagy javós asszony követett el.

Ha éjszaka vagy este bagoly huhogott a közelben és beteg volt, azt tartották, hogy az illető hamarosan meghal. Ezért az uhu baglyokat "halámadárnak" is nevezték.

Hogyha gólya kelepelt a ház fölött, akkor hamarosan gyermekáldásra is lehetett számítani. Ha lányos ház felett keringett és kelepelt a gólya, még egyeseket "csufoltak" is, hogy férj nélkül jön a házhoz a baba. Ha valaki ezt terjesztette, sokszor igen nagy harag, veszekedés lett belőle.

Ha éjszaka a kutya vonyított, akkor vagy annál a háznál,

vagy a közelben hamarosan halálesetre lehet számítani.

Aki négylevelű lóherét talált, az számíthatott arra, hogy hamarosan szerencse éri. Éppen ezért egyesek - főleg a lányok - olyan helyen, ahol lóhere volt a fű között, még keresték is.

A betlehemezőket nem volt szabad elküldeni, hanem be kellett engedni és meg kellett őket ajándékozni, mert azok sok jókívánságot mondtak, amiben hittek, hogy azok be is következnek.

Voltak olyanok, akik hittek az asztaltáncoltatásban, mert akkor megjelent az elhunyt hozzátartozó szelleme és lehetett vele beszélni, illetve jeleket adott a még élőknek.

Nagyon sokan voltak, akik hittek a kártyavetésben. Kártyát vetni legtöbbször a cigányasszonyok - főleg az ugynevezett kolompárok - szoktak. Sokszor be is csapták a kártyát vetőknek azokat, akik kártyát vettek és sokszor meg is lopták azokat.

Az 1930-as években nagy hír volt, hogy Nagyszakácsiban egy hid alatt megjelent a Szűz Mária. Nagyon sokan elmentek, hogy megnézzék, de nem találtak, nem láttak semmit. Egyes helyeken, ahol az mondták, hogy megjelent a Szűz Mária, még bucsukat is tartottak, és hittek benne.

Kutason még a múlt század végén és a század elején az a hírterjedt el, hogy a Boronkay nevű földbirtokos, mert káromolta az istent, kutyává változott. Ekkor bebújt az ágy alá, ott nyüszített, onnan huzták ki és nyomorultul elpusztult. Azt is emlegették, hogy a háboru alatt a németek által felrobbantott templom kupolájának festménye is ábrázolta ezt a legendát.

Sok helyen úgy emlegették, hogy a templomokban a szentképe-

ken látni lehetett a könnyező Szűz Máriát. De pontosan nem tudták megnevezni a helyeket, hogy melyik községben és melyik templomban lehetett ezeket látni. Ezek sok helyen bucsuhelyek is voltak.

Azt gyakorta emlegették, hogyha vizkeresztkor folyik - csöpög az eresz -, akkor sok bor lesz abban az esztendőben, mert jó szőlőtermésre lehet számítani.

Ugy emlegették, hogy Gyertyaszentelő napja után már minden nap egy gyertyával több ég el a fák tövében, tehát melegebb lesz.

Gyümölcsoltó Boldogasszony napján a hozzáértők oltották be a fákat, mert az ekkor oltottak mind megeredtek és szép hajtásokat hoztak, melyekből szép fa nőtt és jó gyümölcsöt adott.

Gergely napkor ha esett a hó, azt emlegették, hogy most adja ki a tél a mérgét, ezért Gergő rázza a szakállát.

Ha farsang utolsó napján fánkot adtak a farsangot bucsuztató gyermekeknek, akkor az szerencsét hozott a házra.

Szilveszterkor gombócokat készítettek, mégpedig 13 darabot. Mindegyikbe egy-egy legény nevét cédulára írva bele kellett tenni. A gombócokat éjfélkor kellett kifőzni. Amelyik gombóc először jött fel s az abban lévő nevű legény még abban az évben megnősült és azt vette el, amelyik lánynak udvarolt. Igen nagy izgalommal várták a lányok a gombócok kifőzését, főleg azok, akik már szerettek volna férjhez menni.

Sziveszter este fel kellett állni a szemét vagy a trágycombra a lányoknak. Amely felől meghallotta a kutya ugatását, onnan volt várható a vőlegény.

A birkáknak Szilveszterkor megszáritott égerfa - berekfa -

leveleket kellett adni és azzal etetni. Mā ezt megették, akkor a következő évben egészségesek maradtak és elkerülte őket a májmétely és a tüdővzenyősség.

A tyukoknak piritott kenyeret és zabot kellett adni, akkor hamar elkezdtek tojni.

Ha Pál forduláskor jó és szép napos volt az idő, akkor jó termésre lehetett számítani, Ha pedig ködös és felhős volt, ez azt jelentette, hogy sokan hirtelen halállal halnak meg. Ha eső és hó esett, akkor abban az évben drágaságra lehetett számítani.

Ha télen a hó hamar elolvadt, és a víz leszivárgott a földbe, az jó volt. Ha pedig nem tudott elfolyni és újra megfagyott, kellemetlen, sok bajjal járó évre lehetett számítani.

Ha télen sok hó esik és kemény hideg van, a tavasz pedig meleg, a március száraz, az április nedves, május hűvös, júniusban meg eső esik, bő aratásra lehet számítani.

Ha Balázs napján esik, abban az esetben a nyár elején jégverésre lehet számítani.

Ágota napjáról azt tartották, hogy a hozzáértő javos asszonyok ki tudják űzni az emberekből a beférkőzött gonosz szellemeket.

Ha Dorottya napján hideg volt, akkor Juliannára meg kellett a télnek enyhülni. Így is emlegették: " Ha Dorottyán szoritja, Julianna tágitja. "

Ugy emlegették, hogyha Bálint napján megszólalt a pacsirta, akkor a pipiskének is meg kellett szólalni. Egyesek szerint ha Bálint napján szólt a pacsirta, az rosszat jelentett.

Ha Gyertyaszentelő havaz, akkor közel van a tavasz - így szokták emlegetni.

Ugyancsak ha Gyertyaszentelőkor esik az eső, akkor abban az esztendőben gazdag termés várható.

Ha üstökös jelent meg az égbolton, igen nagy félelem töltötte el az embereket, mert attól féltek, hogy hamarosan háboru tör ki és a fiatalságnak el kell menni a háboruba.

Amikor este vörös völt az ég alja, akkor másnap esőre volt kilátás. Ha pedig reggel volt vörös, akkor a nap folyamán viharos szélre lehetett számítani.

Az álmokról

Nagyon sokan hittek az álmokban és reggelenként az volt az első, hogy elmondták elsősorban a családban.

Aki valamikor pappal álmodott, azt mondták neki, hogy ez nem jó, mert halált jelent.

Ha valaki álmában halottat látott, úgy tartották, hogy hamarosan eső lesz.

Soszor emlegették, hogy álmukban zöld vetést láttak, ez pedig reménységet jelentett.

Aki álmában piros rózsát látott, azt a szerelem jelének tartották.

A fehér ruhával és fehér virággal való álmodást tisztességnek tartották. Ezeket meg is becsülték.

Aki álmában főtt kukoricát evett, ébredés után nagyon meg volt ijedve, mert azt mondták, hogy sárgaság betegsége lesz.

Voltak olyanok, akik azt mondták ébredés után, hogy ósz férfit és asszonyt láttak álmukban, az szerencsét jelentett.

Aki hallal álmodott, szerencsének tartották, mint azt is, ha valaki halat tisztított és ott látta a hal pikkelyét.

Disznóval álmodni, gazdagságot jelentett.

Pénzel álmodni nem volt jó, mert úgy emlegették, hogy nagy bánat és szomoruság éri.

Nem volt jó az sem, ha valaki cipőt vagy csizmát vásárolt, ugyanis sok kellemetlenségben lehetett része.

Igen bánatosan viselkedett, aki sáros, vagy szennyes vizet látott álmában, attól rélt, hogy hamarosan nagy betegség éri.

Ha a családban valaki cseresznyével, vagy körtével álmodott, azt tartották, hogy hamarosan állapotos lesz. Ezért a fiatal menyecskék, főképpen a lányok nem is merték elmondani, mert szégyeltek.

Aki álmában utazott vonaton, azt tartották, hogy nem lesz szerencséje, mert elmarad az utazása, lekési a vonatot.

Igen nagy szégyenre számíthatott az, aki mezitelen férfit vagy nőt látott álmában. Nem nagyon szokták elmondani még a családban sem.

Pincében vagy más helyen hordókat látni álomban, az igen jó szüretre számíthatott.

Boszorkánnyal álmodni, szerencsétlenséget jelentett.

Ugy emlegették az öregek, hogyha valaki álmában valakinek az udvarában sok csirkét vagy baromfit lát, abban az eszetndőben gazdagodás lesz a családban.

Általában a templomtornyokban szoktak tanáyni a denevérek - nálunk bőregereknek nevezték - és ezek este szoktak előjönni rejték helyükről. Ha valaki azt álmodta, hogy sok denevér röpköd, akkor hamarosan esőre lehetett kilátás.

Annak idején, amikor én még gyermek voltam, bizony jártak a drótostótok és az üvegesek a falvakban. Volt olyan, aki ezekkel álmodott. Ez szegénységet jelentett, mivel ezek a vándoriparosok is szegény emberek voltak.

A vöröset nem szerették az emberek álmukban. Így ha valaki azt álmodta, hogy asszonynak vagy férfinek vörös a haja, azt valamiképpen megcsalják.

Viszont ha valaki fehér és tiszta runában jelent meg álmában valakinek, azt tartották, hogy nagy tisztesség éri.

Általában nagyon féltek a kigyóktól, a békáktól. Éppen ezért aki ezzel álmodott, még a víz is kiverte álmában, biztosra vetették, hogy betegség lesz.

Ugyancsak féltek - főleg a gyermekek -, ha ördögről meséltek. Így ha valaki ördöggel álmodott, bizony félve mesélték el mindaddig, amíg el nem felejtették a rossz álmot.

A papot általában szerették az emberek, azonban úgy mondták, hogy nem jó vele álmodni, mert betegek lesznek.

Régen elég sok tüzeset előfordult, amíg sok volt a zsuppos épület. Így egyesek tüzzel álmondtak. Ekkor attól féltek, hogy

valakivel nagy veszekedés lesz.

Legtöbb falusi házban tartottak kutyát és a család tagjai szerették is a kutyájukat. Így sokszor kutyával is álmodtak. Mivel a kutya hűséges állat, a vele való álmodást hűségnek tartották.

Viszont szerették a macskákat is, hiszen egy-egy családban több macskát is tartottak, melyeket meg szoktak simogatni. Ha valaki álmában macskát simogatott, számíthatott arra, hogy ellensége lesz.

Nagypénteken meg sem kísérelték, hogy mossanak. Ha valaki mégis mosott, azt bizony lusta asszonynak tartották.

Félelemmel ébredtek azok, akik álmukban sárban jártak és sáros vizet láttak, mert betegségnek tartották.

Álomban sirni, azt jelentette az idősök szerint, hogy hamarosan örömben lesz része.

Nem jónak tartották, ha valaki szilvát szédett vagy evett. Ugyancsak nem volt jó, ha valaki álmában szőlőt fogyasztott, főleg ha az a szőlő fekete volt, mert betegséget jelentett.

Aki álmában valamiért szomorkodott, ébredése után örömben volt része.

Ha valaki szivárványt látott álmában, bizhatott abban, hogy örömben lesz majd része.

Féltek attól, hogyha valaki álmában táncot járt, nagy bánatra számíthatott.

Aki tojással álmodott és azt el is fogyasztotta, az számíthatott arra, hogy hamarosan beteg lesz vagy maga, vagy valamilyen családtagja.

Cigányt látni álomban és vele beszélgetni, mindenkor szerencsét jelentett.

Viszont nagyon félt az, akai ügyvéddel álmodott, főleg akkor, ha peres ügye volt. Azt tartották, hogy a pert az illető elveszti a bíróság előtt.

Aki álmában sok tojáást látott, az bizonyosan hamarosan alaposan megpletykálták minden ok nélkül.

Postással álmodni jó volt, mert hamarosan pénzt hozott a családnak.

Babonás napok

Nagyon sokan vannak, akik egyes napokat szerencséseknek vagy szerencsétlenségeknek tartották.

A pénteki napot, főleg ha az 13-ikára esett, nem volt szabad különös munkát kezdeni és végezni, mert ez szerencsétlenséget hozott és a munka nem volt eredményes.

Általában Szentgyörgy napkor szokták az állatokat - szarvasmarhákat, borjakat a legelőre kihajtani, ha már akkor volt a fű, hogy az állatok tudtak legelni és nem éhesen jöttek haza. A Szentgyörgy nap - védőszent is volt - szerencsés napnak számított

Pálfordulás napját nemcsak a régi megfigyelés alapján tartották az időjárás változásainak, hanem szerencsésnek is.

Virágvasárnap barkát kellett a templomban megszenteltetni, azt hazavinni és az "almáriumra" helyezni egy vázában. Ez szerencsét hozott és azt mondták, hogy megvédi a házat a villámcsapástól.

Illés napkor - július 20-án - nem volt szabad aratni, mert ha ilyenkor zivatar kekekkezett, dörgött és villámlott, arra lehetett számítani, hogy valakit agyoncsap a villám. De ha már hazahordták a gabonát és az asztagban volt, akkor abba csapott bele és elégett a termés.

Szen-Mihály napkor be kellett hajtani a legelőről a jószágokat, mert erre az időre már elfogyott a fű a legelőn és a jószágok éhesen mentek haza. Ezután már egyesek csak maguk hajtották ki a jószágot és néhány órán át azokon a helyeken legeltették, ahol találtak legeltetni valót.

Szilveszterkor zabot kellett szórni a baromfiaknak, mert ekkor sok szaporulatra lehetett számítani. Ezenkívül azok a lovak is, amelyek zabot kaptak, szép fényes szőrűek voltak. Ha zabot kaptak a baromfiak, akkor szép sárga és zsiros lett a husuk. A tyuktojások fásak lettek.

Ha Erzsébet napkor jó idő volt, akkor a néhány nap múlva elérkező Katalinra már hideg volt és leesett az első hó, ezután már nem lehetett jó időre számítani, mert megjöttek a fagyos napok is.

Azt tartották, hogy Péter-Pálra megszakad a gabona töve és el lehet kezdeni az aratást. Természetesen ez minden évben nem így van, mert az aratás megkezdésének lehetősége minden évben az időjárás függvénye.

Szilveszter napja volt a viasz, az ólomöntés és a tollas pogácsa sütésének a napja. Kevés olyan család volt az én gyermekkoromban, ahol ne sütöttek volna tollas pogácsát, vagy ahol lányok is voltak, ne öntöttek volna viaszt vagy ólmot.

Farsangkor a gyermekek köszönteni mentek, akiket szívesen fogadtak az egyes házaknál, mert a gyermekek jókívánságai szerencsét jelentettek. Ezért meg is ajándékozták őket.

Ha Vince napján csepegett az eresz, akkor jó bortermésre lehetett számítani.

Aki nagypénteken zsirosat vagy húst evett, azt nagy bűnnek tartották elsősorban a vallásos emberek, köztük különösképpen az asszonyok. Nálunk még a protestáns vallásúak is tartózkodtak a hús fogyasztásától. Ilyenkor mákos tésztát, vagy aszalt gyümölcs levest ettek ebédre.

Aki nagypénteken nem fekete vagy egészen sötét ruhában ment a templomba, azt megszólták és megcsufolták, mert a fekete a gyász jele. Csak Somogyban Csökölyben és Belső Somogy egyes községeiben és a Ormánságban vettek fel tiszta fehér ruhát, mert itt a fehéret is a gyász jelének tartották. Egyes idős asszonyok fehér ruhát véve magukra, mentek a templomba.

Husvétkor a fiatalok színesebb ruhába öltöztek és mentek a templomba, míg pünkösdkor e tehetősebbek piros vagy bordó ruhába öltözködtek.

Babonás számok

Még a számoknak is meg volt a jelentősége az emberek között. Ezért voltak egyes számok - legalább is ezeknek tartották - szerencsések, míg mások szerencsétlenségnek számítottak.

Szerencsés számoknak tartották a 3-ast. Még azt is mondták, hogy három a magyar igazság, három színű a magyar zászló, a régi címerben is ott van a hármass halom, a pap háromszor hint szentelt vizet a koporsóra, a rigó is hármat füttyent.

Háromszor verei ezt kenden Ludas Matyi vissza.

De szerették e 2-es számot is. Párnak nevezték és még ma is így beszélnek róla. Azt mondják, hogy " kettő ~~xx~~ az egy pár, aki nem úgy él, az nagy számár. Párosan szép az élet. A madár is párt választ magának. Azt is gyakran lehetett hallani, hogy két bolond egy pár. Minden bolondnak akad párja. Páros élet a legszebb a világon. Két kézzel fogjad meg. Két szp szeme van az én göndörhaju babámmak.

A 4-essel kapcsolatban gyakran lehetett hallani, hogy a lónak négy lába van, mégis megbotlik. Kétszerkettő mindig négy és sohasem öt. Az uraságok is négyes fogattal jártak, ezért sokan irigykedtek is reájuk. De négy ökör huzta az uradalmi szekeret, ha azt alaposan megrakták. Falun a nagyon jómódu emberek négy ablakos, utcára néző " fordétott " házat építettek.

Ha valaki hosszú ideig távolx volt, azt mondták, hogy csak borbély öt percre távozott. Csak öt percre megyek el, bögtön jövök vissza. Az utóbbi időben megváltozott az ötös szám " ázsiója " mert a legtöbb ember ötöst szeretne találni a lottón, ha ezt a szerencsejátékot választja.

Az utóbbi időben már 6-os lottó is van.

A 7-es számot egyesek jónak tartották - kártyában hetes a legerősebb - , míg mások azt mondták, hogy heten vannak, mint a gonoszok. Egy anya fel tud nevelni 7 gyermeket, de sokszor a 7 gyermek nem ~~nevel~~^{tartja} ~~mel~~ az egy anyát.

A 8-as számot is emlegették. Ha valaki azt mondta, hogy nekem ugyan nyolc, az azt jelentette, hogy a hallottakba beletörődik, nem törődést is jelentett.

Voltak olyanok, akik a 10-es számot emlegették. Néha haragudtak érte. Ha pl. a vasuti átjárónál ki van írva, hogy 10 percig a sorompó zárva tartható és ha több idő telt el, akkor már szidni kezdték a vasutat.

Rosznak tartották a 13-as számot. Ugy emlegették, hogy ez szerencsétlen szám, főleg ha a pénteki nappal járt együtt.

Emlegették még a tucatot is, mely 12-öt jelentett. Kérek fél tucát " gombot ".

Nemegyszer megemlítették a 25-öt, főleg abból az időből, amikor a bűnösre 25 botot verettek.

Sokszor esett szó a félről, hiszen az egy helyett fél lábbal ugrált valaki, vagy féllábra állították, féle szeme, volt, ha az egyik hiányzott, ha az egyik kesztyű elveszett, csak fél pár maradt meg. Többször lehetett hallani, hogy elég erős ember az illető, mert a fél akós hordót, mely tele volt borral, fél kézzel felemelte.

Többször lehetett hallani, hogy fertályról is szó esik, ami negyed volt. Ha három fertályt mondtak, az három negyedet jelentett. Pl. úgy mondták, hogy most van három fertály öt, azaz háromnegyed ötöt mutat az óra. Nemegyszer a mészárosnál vagy a hentesnél a hust is úgy kérték, hogy kérek három fertály, azaz 75 dkg marhahust.

Ezen kis dolgozatomban néhány helyen ismétlés is található. Ez bizonyos mértékben érthető is, hiszen megtalálhatók a hiedelmek és a babonás szokások között. A dolgozatban találhatóak egy része sok - sok éves megfigyeléseken alapultak, míg másoknak semmiféle reális alapjuk nem volt, csak a nép találta ki és hit -

te. Ezeknek nincs tudományos magyarázata. Valószínű, hogy egyesek még a pogány világban is megtalálhatók voltak, mások későbbi, vallásos eredetűek, vagy a vallással hozhatók kapcsolatban, elsősorban a keresztény egyházi ünnepekkel. Ez is - bár korábban nem említettem meg -, mint amilyen a buzaszentelési körmenet, a bucsukra távolról való gyalogos menet, közben énekeltek, többszöri böjtölés, a sonka megszenteltetése, a házszentelés és még lehetne néhányat megemlíteni.

Ezek a hiedelmek, babonák, szokások egy része még él a nép körében, de fokozatosan kopnak és a fiatalabbak mind kevesebbet hallanak, főleg ismernek közülük.

Hiszen nincs kaszával való aratás, amikor a parasztember, ha rk.vallású volt, az első kaszavágás előtt keresztet vetett, a protestáns pedig megemelte kalapját s úgy kezdte vágni a rendet. Nem ismerik a nyomtatást, a cséphadaróval való cséplést, nem tudják, hogy mi is volt az a " kaszatakaró. " M^amár a falusi házaknál nem található sütőkemence, nem otthon sűtik a kenyeret, hanem boltban vásárolják. Ezért legtöbbször elmarad, hogy a kenyér alljára megszegés előtt keresztet rajzoljanak. Sajnos, általánossá vált a mértéktelen dohányzás a férfiak és a nők között egyaránt. Az én gyermekkoromban legfeljebb a cigányasszonyok pipáztak. Annak idején nő be nem ment volna a kocsmába, mert azt bizony nagyon megcsufolták volna.

Az estéket sem haszontalanságokkal töltötték el, mert télen az asszonyok fontak, szőttek, tollat fosztottak, a férfiak sörüt kötöttek, kosarat fontak, ásó, lapát és kapanyelet faragtak, egyesek még kefét is kötöttek, kukoricát morzsoltak és úgy beszélgettek. Mindenki megtalálta a téli hónapokban is - nappal és este egyaránt - a munkát.

Ahogy ma szokták mondani, "nem volt üres járat."

Nagyon sokat dolgoztak, de ~~é~~ - főleg az asszonyok - ^avsárna -
ponként elmentek a templomba, estefelé rövid időre kiültek a kis-
kapu mellett lévő kispadra egy kis ~~tete~~ferére. A sok munka mel-
lett azért sz^akitottak időt arra, hogy elmenjenek a közeli vásá-
rokra, ahol ismerősökkel találkoztak. Mivel legtöbb faluban volt
valamilyen "egylet, gazdakör", esténként oda is elmentek és a
maguk módján meghányták-vetették a falu, a magye és az ország sor-
sát.

Az asszonyoknak, főleg a nagyszülőknek volt idejük arra is,
hogy a gyermekeknek meséljenek, történeteket mondjanak.

A kisgyermeket arra intették, mikor mentek az iskolába, hogy
rendben menjenek, ne rendetlenkedjenek és a felnőtteknek illendő
módon köszönjenek. Ezt úgy megszokták, hogyha valaki napjainkban
is falun jár s ha találkozik idősebb emberekkel, mégha nem ismerik
is egymást, akkor is köszönnek.

Nagyon sokban változott a falu élete. Mégpedig nemcsak az én
meglátásom szerint, sok előnyre, de hátrányra is. Az emberek egy
része állandóan rohan, ezért már falun is elég nagy az egymástól
való elidagenedés.

Hogy miért vetettem ebben a kis dolgozatban foglaltakat papir-
ra, nem ~~más~~ vezetett, mint az, hogyha a néprajzosok elolvassák
és ha csak egy-két olyan szót, mondatot, kifejezést találnak, me-
lyet érdekesnek tartanak a megörökítésre, akkor nem volt hiábava-
ló az erre fordított idő. Mert ezzel is szolgálni akartam és ezt
szolgálatnak tartom.

Pécs, 1989 augusztus közepén.

Tibor Kiss

Kiss József
ny.ált.isk.igazgató.

P é c s .

Szamuely Tibor u. 1/B.I.⁶.

7633